

ОЦІНКА ПРИРОДНО - ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК КОМПЛЕКСНОЇ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПРИРОДНОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобального екологічного впливу суспільства на всю біосферу заповідні території мають надзвичайно важливе народногосподарське, наукове, естетичне, культурно-освітнє, оздоровче значення. Насамперед, вони створюють умови збереження природного середовища, необхідного для життя представників рослинного і тваринного світу, але особливо тих, яким загрожує небезпека зникнення. У заповідних територіях зберігаються не тільки рідкісні, зникаючі чи мало чисельні види рослин і тварин, але і їх природний генофонд.

Для розробки наукових основ охорони біорізноманіття необхідно знати закономірності формування і функціонування природних екосистем, вивчити складові зв'язки в цих екосистемах, оцінювати вплив людини на навколишнє середовище, з метою розроблення конструктивних заходів для раціонального використання і охорони природних ресурсів.

Огляд останніх досліджень. Досліджуючи наукові і спеціальну літературу присвячену проблемам розвитку заповідних територій виявилось, що розв'язання цієї проблеми носить епізодичний, фрагментарний характер. Незважаючи на цінність проведених досліджень С.А.Генсірука, В.В. Горлачука, О.Ф.Балацького, В.Г.Вюна, Я.В.Коваля, Є.В.Мішеліна, М.Ф., Реймерса, А.М.Третяка, С.М.Стойка, Ю.Р. Шелягіна і ін. Все їхні праці не дають відповіді на запитання – яке співвідношення категорій заповідних територій вважається оптимальним, не розкривається роль екомережі і принципи їх побудови тощо.

Формулювання завдання. Біосфера як сукупність екосистем, що являють собою природні території з властивими для них організмами, які перебувають у постійному взаємозв'язку «набуває властивості стабільності на високої надійності функціонування завдяки високому рівню організованості, цілосності і структурованості» (7,с.32). Ця умова забезпечується ступенем життєдіяльності різноманітних живих організмів, що взаємодіють між собою і є потужною об'єднуючою силою біосфери. В цілому екосистемам властива саморегуляція і вони здатні у певній мірі протистояти зовнішнім впливам та відновлюють, якщо порушення екологічної рівноваги не знищило їх компоненти. У методологічному плані збереження та відновлення екосистем чи їх окремих компонентів досягається у значній мірі шляхом заповідання територій, тобто вилучення із господарського використання цінних у природному відношенні територіальних комплексів, надаючи перевагу їх збереженню і відтворенню. Форми заповідних територій є досить різноманітні.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону України «Про природно – заповідний фонд України» до таких відносяться природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки – пам'ятки садово – паркового мистецтва. У свою чергу, заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загально зоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загально геологічні, палеонтологічні і карстово-спелеологічні.

Пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні. Заповідні території є вузловими елементами (ядрами) екомережі, які з'єднуються екологічними коридорами.

Базовими критеріями формування заповідних територій є: ступінь природності території та її різноманіття; рівень багатства та значення

різноманіття; рідкісність різноманіття; представленість ендемічних, реліктових та рідкісних видів; репрезентативність різноманіття; типовість та повнота різноманіття; оптимальність розміру і природність меж; ступінь функціонального значення різноманіття; наявність рослин і тварин специфічних для традиційних агроценозів.

Завданнями природних заповідників є збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, відновлення і запобігання змін у природних комплексах і їх компонентів у результаті антропогенного впливу, проведення наукових досліджень і спостережень за станом навколишнього природного середовища і розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій, поширення екологічних знань, сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього середовища.

Завданням біосферних заповідників, які створюються на базі природних заповідників, національних природних парків і входять у міжнародну систему біосферних резерватів є збереження у природному стані найбільш типових природних компонентів біосфери, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

На національні природні парки покладаються такі завдання: збереження цінних природних комплексів, унікальних і еталонних ділянок та об'єктів; збереження історико – культурних об'єктів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів, сприяння екологічній освітньо - виховній роботі.

Завданням заказників є збереження окремого природного комплексу або навіть окремого його компоненту. Причому, заказники загальнодержавного значення мають завданням збереження природних комплексів і їх компонентів, що мають національне значення, а саме: види, занесені до Червоної книги України, території, на яких зберігаються рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, території водно - болотних угідь міжнародного значення, території, що забезпечують охорону генофонду у цінних лікарських рослин, унікальні печери тощо.

Заказниками місцевого значення є території, природні комплекси яких носять регіональне або місцеве значення: види рослин і тварин, що підлягають особливій охороні. Залежно від цільового призначення заказники поділяються на типи, зміст яких приведено в табл. 1

Таблиця 1

Тип заказників	Призначення заказників
Ландшафтні	Призначені для збереження чи відновлення особливо цінних природних комплексів (природних ландшафтів)
Лісові	Призначені для збереження чи відновлення особливо цінних типових та унікальних для України та окремих її регіонів лісових насаджень, що мають природоохоронну, наукову або прикладну цінність
Ботанічні	Призначені для збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів рослин і їх угруповань
Загальнозоологічні	Призначені для збереження і відновлення чисельності цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тварин (підвидів, популяцій)

Продовження таблиці 1

Орнітологічні	Призначені для збереження і відновлення цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів птахів (підвидів, популяцій), створення сприятливих умов для птаїв під час гніздування, линяння за зимівлі, міграцій
Ентомологічні	Призначені для збереження і відновлення цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів комах
Іхтіологічні	Призначені для збереження і відновлення цінних у науковому, господарському і культурному відношенні, а також рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів риб (підвидів, популяцій) в місцях їх нересту, нагулу та зимівлі
Гідрологічні	Призначені для збереження і відновлення цінних водних об'єктів і природних комплексів (болотних, озерних, річкових, морських)
Загальногеологічні	Прзначені для збереження цінних об'єктів і комплексів неживої природи (геологічних відслонень, виходів кристалічних порід, родовищ мінералів і інших корисних копалин, примітних форм рельєфу і пов'язаних з ним елементів ландшафту)
Палеонтологічні	Призначені для збереження місць знахідок і скупчень решток або скам'янілих зразків викопної флори і фауни, що мають особливе наукове значення
Карстово-спелеологічні	Призначені для збереження цінних у науковому та рекреаційному відношенні печер, поверхневих карстово-спелеологічних утворень печерних видів флори і фауни

Пам'ятки природи – це окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення з метою збереження їх у природному стані. За своїми ознаками вони поділяються на такі загальновідомі типи (табл. 2)

Таблиця 2

Типи пам'яток природи	Призначення
Комплексні	Ділянки мальовничих місцевостей, еталонні ділянки недоторканої природи, локальні території на яких серед антропогенно зміненого ландшафту збереглися рештки природних екосистем, природні ландшафти з унікальними формами рельєфу (гори, групи скель, ущелини, каньйони, групи печер, льодовикові цирки і долини, моренно-валунні гряди, гігантські полої тощо)

Ботанічні	Місця зростання цінних, реліктових, ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин, лісові масиви та ділянки лісу, особливо цінні за своїми характеристиками (породним складом, продуктивністю, генетичними якостями тощо), а також зразки видатних досягнень лісогосподарської науки і практики, окремі гаї, дерева-довгожителі та їх біогрупи, дерева, що мають історико-меморіальне значення, дерева оригінальних форм, окремі екземпляри екзотів і реліктів, а також природні об'єкти штучного походження - стародавні алеї, парки, бульвари.
-----------	---

Продовження таблиці 2

Зоологічні	Оголошуються в місцях мешкання цінних, реліктових, ендемічних, рідкісних і зникаючих видів тварин, в місцях гніздування птахів, колоніальних поселень тварин тощо.
Гідрологічні	Природні об'єкти, що відіграють важливу роль у підтримці гідрологічного режиму певних територій та мають водоохоронне значення: витoki річок, водно-болотні комплекси, ділянки заплав невеликих річок, ділянки морського узбережжя, окремі водні об'єкти - озера, ставки, водоспади, природні гідромінеральні комплекси - термальні і мінеральні водяні джерела, родовища лікувальних грязей
Геологічні	Геологічні відслонення, що мають особливу наукову цінність: опорні розрізи, страто типи, виходи рідкісних мінералів, гірських порід і корисних копалин, геолого-географічні полігони, у тому числі класичні ділянки з особливо виразними слідами сейсмічних явищ, а також оголення розривних і складчастих порушень залягання гірських порід, останці, прояви карсту, печери, гроти, окремі мальовничі скелі, льодовикові валуни, визначні гори, еталонні ділянки родовищ корисних копалин, місцезнаходження рідкісних чи особливо цінних палеонтологічних об'єктів, а також геологічні об'єкти штучного походження, наприклад, старі кар'єри тощо.

Завданням, які покладаються на заповідні урочища, що представляють території місцевого значення є збереження ділянок лісу, болотних, степових та інших відокремлених цілісних ландшафтів, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані.

Дендрологічні парки і ботанічні сади - це природоохоронні установи, у завдання яких входить створення спеціальних колекцій рослин, збереження біорізноманіття, ведення наукової, навчальної та освітньої роботи.

Завданням парків - пам'яток садово - паркового мистецтва, які являють собою найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва є їх охорона і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

Виходячи із завдань заповідних територій в Україні створено цілу мережу категорій заповідних територій (табл. 3)

Таблиця 3

Категорії заповідних територій	Кількість	Площа, тис.га
Природні заповідники	17	163,7
Біосферні заповідники	4	222,5

Національні природні парки	11	599,8
Регіональні ландшафтні парки	38	488,7
Заказники	2556	1051,9
Пам'ятки природи	3028	24,5
Заповідні урочища	759	84,1

Продовження таблиці 3

Ботанічні сади	22	2,0
Дендрологічні парки	35	1,5
Зоологічні парки	12	0,4
Парки-пам'ятки садово - паркового мистецтва	529	13,7
Всього	7011	2652,8
Відсоток площі заповідних територій від площі України		4,4

* Примітка. Після 2002 р. в Україні заповідні території не створювались.

З приведеної табл. 2.3 видно, що відсоток заповідності в Україні складає лише 4,4%, тоді як в країнах Європи цей показник складає 10%, що свідчить про шляхи пошуків розширення заповідних територій. Власне, нині проводиться підготовка до створення Вісунь - Інгулецького регіонального ландшафтного парку на Миколаївщині та Каркінітського морського заповідника на площі 50 тис. га та розширення Чорноморського біосферного заповідника на площі 20 тис. га на Херсонщині і ін.

Активно почали створюватися заповідні території з 1990 року. Лише за 10 - річний період (1990 – 2001 р.р.) створено стільки природних заповідників (8 одиниць), скільки за попередніх 60 років. За період з 1993 – 2002 р.р. створено 9 національних природних парків або 75% від їх загальної кількості. Всі 38 регіональних ландшафтних парків створено за період з 1990 -1999р.р. Водно – болотні угіддя міжнародного значення в Україні, які входять до складу природно – заповідних територій, складають майже 648 тис.га, або майже 25% заповідних територій. При цьому значна частка заповідних територій припадає на північне Причорномор'я. На долю природних заповідників припадає 0,4 % загальної площі заповідних територій, біосферні заповідники складають майже 43,4%, національні парки - 13,4%, регіональні ландшафтні парки - 13,5%, заказники - майже 24% та заповідні урочища - 5%. Тільки 0,3% загальної території припадає на пам'ятки природи, ботанічні сади, зоологічні та дендрологічні парки, парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва.

Для побудови моделі розвитку заповідних територій у досліджуваному регіоні важливе значення мають організаційні чинники їх створення, тобто ради чого створюються ці території і чи досягаються поставленні перед ними цілі.

Так, теоретичною основою створення біосферних заповідників стала « класифікація біогеографічних провінцій» розроблена за ініціативою ЮНЕСКО (Всесвітньої організації з питань освіти, науки і культури) та Міжнародним союзом охорони природи, яка визначає репрезентативність мережі таких заповідників. Чи не найголовнішим свідченням, створених людиною біосферних заповідників, є виконання ними низки екологічних, економічних і соціальних завдань.

Екологічна складова засвідчує збереженість біологічного та ландшафтного різноманіття, спостереження за природними процесами, що виникають у процесі антропогенних впливів.

Наприклад, в Асканії–Новій вчені нараховують 500 найменувань рідкісних реліктових рослин. Причому, багато з них зростає в неораному степу. Власне, завдяки біосферному заповіднику Асканія - Нова вчені мають еталон того, яким повинен бути степ.

Цей заповідник нагадує базу в пустелі, щоб принадити і зберегти звірину та птаство. Тут зростає 200 видів листяних і хвойних дерев, з усіх континентів світу можна побачити тварин, які акліматизувались до складних умов. До складу біосферного заповідного входять дендропарк і зоопарк.

Економічна складова знаходить своє відображення в усуненні чинників деградації природного середовища тощо, а соціальна складова у збереженні культурних цінностей і культурної спадщини регіону, сприянні економічній досвіт, екологічному вихованню населення і ін.

Аналогічно цьому, Чорноморський біосферний заповідник забезпечує збереження унікальних причорноморських ландшафтів, біорізноманіття. У ньому зареєстровано 22 види птахів, що занесені до Червоної книги України.

Рослинність дуже різноманітна – піщані степи, піщані луки, болота, водна рослинність, ліси. Тут знаходиться багато ендемічного біорізноманіття - береза дніпровська, волошка короткоголова, сліпак піщаний, придніпровський підвид муранчика звичайного [2,с.239].

Дунайський біосферний заповідник розміщений у Причорноморській середньо степовій провінції у складі морської дельти Дунаю, острова Єрмаків, Стенцівсько-Жебриянівських плавнів і Жебриянівської піщаної гряди [2, с.239]. Тут переважають водна і болотна рослинність, зустрічаються заплавні ліси. Багатою є фауна птахів, - 43 види з яких занесено до Червоної книги України, а окремі рідкісні види тут мають високу численність.

Природний заповідник « Єланецький степ» представлений комплексом степових, лісових і болотних арен Причорноморської низини. Рослинний покрив представлений переважно ковилою Лессінга, ковилою волосистою, типчаком. Днища балок зайняті рослинністю справжніх та остепенених луків.Ендемічну групу рослин представляють зіновать гранітна, смілка бузька, тюльпан бузький і інші – всього понад 30 видів, з них 6 видів занесені до Червоної книги України. Тут зареєстровано 150 видів тварин, 29 з яких занесені до Європейського Червоного списку. На території заповідника гніздиться 16 видів птахів, утримуються у вольєрах бізони, муфлони, козулі і ін.[3,с.96].

Азово- сиваський національний природний парк представлений косою Бірючий острів, островами на Сиваші, акваторію Азовського моря та затоки Сиваш. Істотним атрибутом парку є масовий допуск відвідувачів на частину території, що охороняється. Тут переважають піщані степи, а на пониженнях водна рослинність. Рослинний світ представлений такими ендемічними видами як житняки кіммерійських і пухнастоквітковий, мак азовський, чебрець дніпровський і узбережний, покісниця сиваська і ін. Фауна характеризується великим сезонним скупченням птахів, великою численністю оленів, муфлонів, кулонів тощо.

Регіональний ландшафтний парк « Кінбурська коса» омивається з півночі водами Дніпровського лиману, з півдня - Ягорлицькою затокою, а зі сходу – Чорним морем. Ґрунти парку піщані, з глибиною залягання піску 1,5-12 метрів.

Всі ґрунти мають низьку протиерозійну стійкість і є чутливими до дефляції. На низинах коси знаходиться від 300 до 500 різних розмірів озер (залежно від посушливості літа), які підпадають під дію Рамсарської конвенції і охороняються як цінні водно - болотні угіддя. Тут описано 595 видів рослин, хоча за інформацією інших вчених [3,с.111] їх

налічується понад тисячу. Найчисленнішими з них є псаліфіти, тобто ті, що ростуть на пісках. На території «Кінбурської коси» зустрічається 14 видів рослин, занесених до Червоної книги України (волошка короткоголова, чебрець дніпровський, зозулинці (орхідеї), ковила дніпровська і ін. Ростуть тут і лікарські рослини: звіробій, тисячолісник, золотолістник, дев'ясил, валер'яна, пижма, м'ята, подорожник і ін.). По узбережжю солоних озер ростуть солероси, а на морському узбережжі багато миколайчиків, лоху вузьколистого.

Лісова деревно - чагарникова рослинність представлена 40 видами рослин. Дивовижним є на косі реліктовий Волижин ліс площею 206 га, в якому росте понад 40 видів дерев, в тому числі берест, дніпровська береза, крушина, бузина, дикий виноград, хміль.

На косі понад 60 видів тварин занесені до Червоної книги України. Тут гніздяться понад 200 тисяч пар чайок, понад 1,5 тис. пар качок та 500 пар пеліканів.

Регіональний ландшафтний парк «Гранітно - степове Побужжя» створено з метою збереження та раціонального використання з рекреаційною, науковою, історико - освітньою цілями каньйоноподібної долини ріки Південний Буг. Парк розташований у південній частині Східноєвропейської рівнини в межах степової зони. Русло річки Південний Буг ділить парк на дві майже рівні частини. Глибокий (до 60 м), з крутими обривистими схилами, каньйон Південного Бугу є унікальний за своїми природними особливостями. Подібних річкових каньйонів, крім гірського Криму і Карпат в Україні не зустрічаються.

У складі природної флори парку виявлено близько 800 видів судинних рослин, 28 видів рослин занесені до Червоної книги України. Крім характерних степових, луко - степових, наскельних видів, тут росте багато прибузьких і причорноморських ендеміків, реліктових, рідкісних і зникаючих видів, які репрезентують унікальний фітогенофонд. Тут відзначено біля 200 видів птахів, з яких близько 100 видів гніздяться, а решту зустрічаються під час міграцій, перельотів та на зимівлі. Поширені у парку широкий список ссавців, іхтіофауни, герпетофауни, земноводних, молюсків, комах і ін.

Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», представлений Тилігульським лиманом, який є еталоном північночорноморських лиманів. Його природна екосистема збереглась у найбільшій мірі. Цей унікальний природний комплекс є місцем зростання степової, болотної і солестійкої рослинності. Тут зростає не менше 28 ендемічних рослин. В цілому генофонд рослин налічує 400 видів. 51 вид судинних рослин підлягає охороні в Одеській області, із них 11 видів - міжнародного рівня, 21- державного. До Червоної книги України віднесено таких мешканців лиману, як видра річкова, горностаї, норка європейська, борсук і ін. Лиман є місцем гніздування водо плаваючих птахів, в тому числі і рідкісних. Водойма служить в рекреаційних цілях для відпочинку населення у поєднанні з іншими видами такими як рибалка, катання на човнах, підводне полювання і ін. Тільки на базі цінних лікувальних грязей Тилігульський лиман може служити місцем перебування більше 100 тисяч людей, з метою лікування, де за розрахунками Степанова В.Н. [4] економічна ефективність може скласти біля 2 млрд. дол. США.

В системі збереження біорізноманіття важлива роль відводиться екомережі. Враховуючи важливість такої екомережі 21 вересня 2000 року було прийнято Закон «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000 - 2015 роки» [5].

У відповідності до цього закону базовими елементами екомережі, крім природно - заповідних територій, про які вище згадувалось відносяться водні об'єкти, водно - болотні угіддя, водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів, зони санітарної охорони, ліси, сіножаті, пасовища, полезахисні лісові смуги, рекреаційні території, землі оздоровчого призначення, землі сільськогосподарського призначення екстенсивного використання

(частково), радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні, земельні ділянки, які є місцем перебування чи зростання видів тварин і рослин занесених до Червоної книги України та зростання природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.

Основними завданнями програми є :

- формування просторової структури екологічної мережі;
- визначення площ окремих елементів екологічної мережі для забезпечення сприятливих умов існування, вільного розселення та міграції видів рослин і тварин;
- оптимізація площі, структури, стану елементів екологічної мережі;
- оптимізація площі сільськогосподарських угідь та зменшення розораності території;
- удосконалення структури земель сільськогосподарського призначення та їх збагачення природними компонентами;
- впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території;
- здійснення консервації сільськогосподарських угідь з дуже змитими та дефльованими ґрунтами на схилах понад 5 -7°
- екологічне оздоровлення природних територій та акваторій, поліпшення стану заплавної екосистем у межах басейнів річок Дніпра, Дністра, Південного Бугу, Дунаю і ін.;
- розроблення та реалізацію заходів щодо збереження прибережних ландшафтів Чорного моря;
- створення в агроландшафтах ділянок лісової та лучної рослинності;
- ренатуралізація (де цього вимагає ситуація) степових , лучних, водно- болотних та інших природних ландшафтів;
- оптимізація ведення сільського, лісового, мисливського та рибного господарства з урахуванням умов існування видів місцевої флори і фауни;
- збереження, зміцнення та відновлення ключових екосистем та середовищ існування видів рослин і тварин;
- стале управління позитивним потенціалом біологічного різноманіття шляхом оптимального використання соціально - економічних можливостей на національному та регіональному рівнях.

Реалізація намічених завдань забезпечить досягнення поступальної динаміки стабілізації ландшафтів. Але показники передбачені загальнодержавною програмою формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки не виконуються.

Так, із прогнозованих обсягів створення захисних лісових насаджень у північному Причорномор'ї на кінець виконання Програми, що складають 155,2 тис. га виконано менше 20%, полезахисні лісові смуги, площа яких має скласти майже 64 тис.га також не створюються, залуження деградованих та радіоактивно забруднених земель, площа яких складає 128 тис.га не проводиться. Якщо взяти до уваги, що у Миколаївській області у 2004 році створено 550 га лісових насаджень, 2005р - 752, 2006р - 1112, а в 2008 - 1300 га, то не важко зауважити, що прогнозні показники Програми будуть виконані не раніше, ніж у 2050 році, а не у 2015р. Консервація земель площею 153,25 тис.га передбачена Програмою не виконується. Практично не проводяться роботи по розробці земельпорядної документації зі встановлення водоохоронних зон і прибережних захисних смуг. В тих випадках, коли така проектна документація і виготовляється, то часто в натурі не переносяться межі, в результаті чого втрачається сама ідея встановлення прибережних захисних смуг. Із запроєктованих у Миколаївській області для перенесення в натуру прибережних захисних смуг в кількості 8003 км, роботи виконані на площі тільки 1601 км

[6,с.7], або 20% від загального обсягу. Ґрунтозахисна система землеробства не проводиться, за винятком окремих випадків, проекти контурно - меліоративної організації території не розробляються, а ті проекти, що були розроблені у 80- х роках минулого століття, у зв'язку з проведенням земельної реформи втратили своє призначення. Це є причиною того, що тільки

у Миколаївській області 42,1% орних земель знаходиться на ерозійно - небезпечних площах, де середньорічний змив ґрунту складає 13,3т/га [6,с.31]. А структура посівних площ, що призводить до втрат гумусу 0,5 -0,6 т/га шляхом його виносу урожаєм культур призводить до погіршення умов проживання живих організмів у Ґрунті, в результаті чого погіршуються його властивості, втрачається ґрунтовий генофонд.

Головною причиною гальмування процесу розвитку екологічної мережі є відсутність регіональних програм їх формування. Жодна з досліджуваних областей таких Програм поки що не розробила.

Причин цьому є декілька, але головними з них є відсутність законних і підзаконних фактів, відсутність коштів на фінансування виконанн комплексу заходів передбачених Програмою, методологічних положень, спрямованих на розроблення екологічної мережі, яка б забезпечувала збереження та відтворення ландшафтного різноманіття. Проблема загострюється відсутністю організаційного забезпечення реалізації Програми, зумовленого політичною нестабільністю у всіх сферах економіки тощо.

Висновок. Отже, проведена оцінка формування екомережі у досліджуваному регіоні свідчить про відсутність системності, яка б забезпечила цінність, прагматичність і раціональність екологічного впорядкування території, спрямованого на збереження біологічного та ландшафтного різноманіття у відповідності до Всеєвропейської екологічної мережі як єдиної просторової системи територій країн Європи з природними або частково зміненим станом ландшафту.

Анотація

Розглядаються питання збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, відновлення і запобігання змін у цих комплексах у контексті створення мережі заповідних територій. Подається характеристика заповідних територій північного Причорномор'я, в тому числі біосферних та природних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків. Обґрунтовується виняткова роль системного підходу до створення заповідних територій, які у комплексі з елементами екомережі передбачають формування екологічних коридорів. Вказується на причини гальмування процесу розвитку екологічних коридорів.

Ключові слова. Біосфера, екосистеми, заповідні території, біорізноманіття, екомережа, екологічні коридори, регіональні коридори, регіональні програми, генофонд, оптимізація земельних угідь, консервація сільськогосподарських угідь, ренатуралізація.

Аннотация

Рассматриваются вопросы сохранения природных комплексов и объектов на их территории, возобновления и предотвращения изменений в этих комплексах в контексте создания сети заповедных территорий. Подается характеристика заповедных территорий северного Причерноморья, в том числе биосферных и природных заповедников, национальных естественных и региональных ландшафтных парков. Обосновывается исключительная роль системного подхода к созданию заповедных территорий, которые в комплексе с элементами экосистемы предусматривают формирование экологических коридоров. Указывается на причины торможения процесса развития экологических коридоров.

Ключевые слова: биосфера, экосистемы, заповедные территории, биоразнообразие, экосеть, экологические коридоры, региональные коридоры, региональные программы, генофонд, оптимизация земельных угодий, консервация

сельскохозяйственных угодий, ренатурализация.

Summary

Are looked through the questions of saving of natural complexes and objects on their territories, renewals and preventions of changes in these complexes in the context of creation of a protected territories net. Is given the characteristics of the protected territories of north Prichernomor'ye, including the biosphere and nature reserves, national natural and regional landscape parks. Is grounded the exceptional role of the system approach to the creation of the protected territories that in a complex with the elements of ecosystem foresee the forming of ecological corridors. Are specified the reasons of braking of a process of development of ecological corridors.

Key-words: biosphere, ecosystems, reserved territories, biodiversity, econet, ecological corridors, regional corridors, regional programs, the genofund, optimization of lands, conservation of agricultural lands, renaturalization.

Список використаної літератури:

1. Злобін Ю.А. Основи екології .К.: Вид-во «Лібра», ТОВ, 1998.-248с.
2. Заповідна справа в Україні: Навчальний посібник. // За ред. М.Д.Гродзинського, М.П.Стеценко.- К.: 2003-306с.
3. Давиденко В.М.Заповідна справа : Навчальний посібник. Миколаїв: Вид- во МФНаУКМА, 2001-140с.
4. Степанов В.М. О формировании государственной стратегии Украины по развитию рекреационного хозяйства в приморских регионах Украины. Материалы IV Международного научно – практического семинара «Экономическо-экологические проблемы приморских регионов.» - Одесса, 1994.- 85с.
5. Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки. // Відомості Верховної Ради,- 2000, №47
6. Янчук В.П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування. Дисертація на здобуття наук. ступ. Канд. Екон. наук Спеціальність – 08.08.06 – економіка природокористування і охорони навколишнього середовища. Київ, 2004 -209 с.